

Souhrn situace v oblasti nelegálních drog v České republice 2024

Politika v oblasti závislostí

- Česká politika v oblasti závislostí integruje témata návykových látek a nelátkových závislostí. Zaměřuje se na legální (alkohol, tabák) a nelegální drogy, psychoaktivní léky, hazardní hraní a digitální závislosti.
- Hlavním strategickým dokumentem pro oblast závislostí je *Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019–2027*, způsob naplnění jejich cílů obsahují akční plány. V r. 2023 byl schválen *Akční plán politiky v oblasti závislostí 2023–2025*.
- Koordinačním a poradním orgánem vlády v otázkách protidrogové politiky je Rada vlády pro koordinaci politiky v oblasti závislostí (Rada).
- Na krajské úrovni je politika v oblasti závislostí realizována prostřednictvím krajských protidrogových koordinátorů a krajských strategických dokumentů. Na obecní úrovni fungují tzv. místní protidrogoví koordinátoři.

Legislativní rámec

- V červenci 2023 byl předložen poslanecký návrh novely zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách. Podstatou návrhu je zavedení nových kategorií návykových látek, a to tzv. psychomodulačních látek a zařazených psychoaktivních látek, a jejich regulačního systému.
 - Po nabytí účinnosti zákona počátkem roku 2025 budou psychomodulační látky přísně regulovány – budou dostupné pouze dospělým osobám ve specializovaných prodejnách, zakázán bude prodej v automatech i prostřednictvím internetu i reklama na tyto látky.
 - Pro účely trestního zákoníku mají být psychomodulační látky a zařazené psychoaktivní látky považovány za návykové látky.
- Na úrovni vlády došlo v průběhu září 2024 k vypořádání připomínek k návrhu novely trestního zákoníku, což významným způsobem zasahuje do všech skutkových podstat drogových trestných činů.
 - Zásadní změny se týkají oblasti pěstování rostlin konopí pro vlastní potřebu a snížení dolních hranic trestních sazeb u vybraných ustanovení drogových trestných činů.
- Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, byl dvakrát novelizován v průběhu roku 2023.
 - Od března 2023 byly mezi výrobky, na které dopadají omezení dostupnosti podle tohoto zákona, zařazeny nikotinové sáčky a od července 2023 byl rozšířen okruh osob, kterým je uložena povinnost podrobit se orientačnímu vyšetření a odbornému lékařskému vyšetření o osoby ubytované v azylovém zařízení.
- Seznam návykových látek je obsažen v nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek. V r. 2023 došlo k rozšíření seznamu o 3 látky. V březnu 2024 byly na seznam návykových látek zařazeny HHC, HHC-O a THCP a v červenci 2024 další semisyntetické kanabinoidy.

Financování

- V r. 2023 činily identifikované výdaje na síť služeb a výzkumné aktivity v oblasti závislostí souhrnně z rozpočtů státní správy a samosprávy celkem 1 416,0 mil. Kč (1 257,0 mil. Kč v r. 2022).
 - Pro srovnání trendů v čase byly zpětně zpracovány údaje z předchozích let tak, aby uváděná částka zahrnovala stejně definované výdaje, a to pouze na prevenci v adiktologii, adiktologické služby, koordinační a výzkumné aktivity a záchytné stanice.

- Vykázané výdaje státní správy na politiku v oblasti závislostí, resp. adiktologické služby, dosáhly v r. 2023 částky 908,4 mil. Kč (813,0 mil. Kč v r. 2022). Kraje poskytly na politiku v oblasti závislostí 404,5 mil. Kč (355,5 mil. Kč v r. 2022) a obce 103,1 mil. Kč (87,8 mil. Kč v r. 2022), tedy dohromady 507,6 mil. Kč (443,3 mil. Kč v r. 2022).
- Z celkového objemu bylo 7 % vydáno na prevenci, 33 % na služby minimalizace rizik, 31 % na ambulantní a rezidenční léčbu, 10 % na služby následné péče, 12 % na provoz záchytných stanic, 6 % na provoz domovů se zvláštním režimem a méně než 1 % na koordinaci a výzkumné aktivity.

Užívání nelegálních drog mezi dětmi a mládeží

- Podle studie *HBSC 2022* užílo konopné látky někdy v životě celkem 16 % žáků ZŠ ve věku 15 let (17 % chlapců a 15 % dívek). V posledních 30 dnech užílo konopí celkem 8 % dospívajících, v tom opakovaně, tj. 3krát a častěji, celkem 4 % dětí.
- Podle studie *ESPAD 2019* mělo zkušenost s některou z nelegálních drog celkem 29 % dospívajících ve věku 15–16 let. Nejčastěji šlo o konopné látky (28 %) a extázi (4 %). Zkušenosti studentů s nelegálními drogami dlouhodobě klesají, současně roste průměrný věk při prvním užití návykových látek.
- Studie mezi pražskými školáky potvrzuje klesající trend míry užívání konopných látek mezi dětmi a dospívajícími. Konopné látky v posledních 12 měsících užílo 21 % dospívajících ve věku 11–19 let, opakovaně je užílo 9 % a denně nebo téměř denně 2 % dospívajících.
 - Dlouhodobě dochází k vyrovnávání rozdílů v míře užívání konopí mezi chlapci a dívkami.
 - Studenti SŠ uvádějí přibližně 6krát vyšší míru užití konopných látek v posledních 12 měsících ve srovnání s žáky ZŠ a až 8krát vyšší míru pravidelného užívání.
 - Zkušenosti s konopnými látkami (včetně pravidelného užívání) narůstají s věkem dospívajících a především po přechodu ze základní na střední školu.
- Podle studie v Ústeckém kraji užíla v posledních 12 měsících konopné látky téměř čtvrtina dospívajících (24 %) ve věku 11–19 let, opakovaně je užílo 11 % a denně nebo téměř denně 3 % dospívajících.

Užívání nelegálních drog v dospělé populaci

- Nejčastěji užitou nelegální drogou mezi dospělými v ČR jsou konopné látky, které někdy v životě užílo 26–39 % osob starších 15 let. Extázi někdy v životě užílo 4–8 %, halucinogenní houby 5–7 %, zkušenosti s pervitinem uvádí 2–5 % a s kokainem 2–4 % osob starších 15 let.
 - V posledních 12 měsících užílo konopí 7–11 % a v posledních 30 dnech 3–5 % osob starších 15 let. Míra užití nelegálních drog je 2–3krát vyšší mezi muži a u mladých dospělých.
 - Míra užívání konopných látek v obecné populaci i mezi mladými dospělými je dlouhodobě stabilní, stejně jako míra užívání extáze, pervitinu a halucinogenních hub. V případě kokainu lze pozorovat dlouhodobě rostoucí prevalenci užití v posledních 12 měsících.
- Konopí pro samoléčbu někdy v životě užílo 16–25 % a v posledních 12 měsících 9–14 % populace starší 15 let. Po přepočtu na celou populaci jde o 800 tis. až 1,3 mil. osob, které v posledních 12 měsících užíly konopí pro samoléčbu.
 - Zatímco míra rekreačního užívání významně klesá s věkem respondentů, užívání konopí z důvodu samoléčby s věkem respondentů roste, nejvyšší je ve věku 55–64 a 65+ let.
- Aktuální počet lidí užívajících drogy rizikově (LDR) je odhadován na 47,2 tis. Celkem 37,9 tis. lidí užívá pervitin a 9,3 tis. opioidy, zejména buprenorfin (4,8 tis.) a heroin (3,0 tis.). Injekčně užívá drogy odhadem 42,2 tis. lidí, tedy přibližně 90 % osob užívajících drogy rizikově.

- V kategorii rizika v souvislosti s užíváním konopných látek se nacházela 4 % populace starší 15 let, v tom 2 % spadala do kategorie vysokého rizika. Prevalence rizikového užívání konopných látek byla nejvyšší mezi osobami ve věkové skupině 25–34 let.

Zdravotní důsledky užívání nelegálních drog

- Mezi nejvýznamnější negativní zdravotní dopady rizikového užívání nelegálních drog patří infekční nemoci a předávkování drogami, a to jak nefatální, tak fatální.
- Injekční užívání drog je hlavním faktorem šíření infekčních onemocnění mezi uživateli drog. V ČR je injekční užívání dominantním způsobem aplikace drog mezi lidmi užívajícími rizikově opioidy nebo pervitin.
- V r. 2023 bylo hlášeno 253 nových případů HIV. Podíl přenosu viru HIV prostřednictvím injekčního užívání drog je v ČR dlouhodobě nízký, ročně jde o 5–14 případů. V r. 2023 bylo hlášeno 37 nových případů akutní VHB, z toho 5 mezi lidmi užívajícími drogy injekčně. U virové hepatitidy typu C tvoří LDI dlouhodobě přibližně polovinu všech nakažených. V r. 2023 bylo hlášeno 1 301 nových případů, z toho 639 mezi lidmi užívajícími drogy injekčně (49 %).
- Uživatelé nelegálních drog se potýkají také s dalšími somatickými obtížemi a problémy v oblasti duševního zdraví, jako jsou psychotické stavy, depresivní a úzkostné poruchy.
- Pro nefatální intoxikaci je ročně hospitalizováno 500–600 osob, z toho 220–270 hospitalizací souvisí s nelegálními drogami. Užití nelegálních drog je ročně hlášeno přibližně u 1–2 % ze všech úrazů v ČR.
- Z celkového počtu dopravních nehod bylo 437 zaviněno pod vlivem nelegálních drog (tj. 0,5 %), při nich bylo 11 osob usmrceno. V posledních deseti letech roste počet dopravních nehod, kdy viník byl pod vlivem nelegálních drog.
- V r. 2023 bylo zjištěno celkem 75 smrtelných předávkování nelegálními drogami, těkavými látkami a psychoaktivními léky. V 71 případech šlo o smrtelná předávkování nelegálními drogami a těkavými látkami, nejčastěji v souvislosti s pervitinem nebo amfetaminem (30 případů) a opioidy (26 případů). Těkavé látky byly zaznamenány u 4 případů, stejně jako benzodiazepiny. Ročně je zaznamenáno dalších přibližně 130–150 úmrtí pod vlivem nelegálních drog a psychoaktivních léků.

Sociální důsledky a souvislosti užívání nelegálních drog

- U lidí užívajících drogy rizikově dochází často ke kumulaci negativních sociálních a ekonomických faktorů – obtížně se uplatňují na trhu práce, mají nedostatečné vztahové zázemí, finanční problémy a problémy s bydlením.
 - Nestabilní bydlení a zadluženost jsou významnou překážkou úzdravy a sociální a ekonomické integrace. Pro osoby užívající drogy rizikově mohou představovat neřešitelný problém.
- Lidé užívající drogy rizikově často nedisponují stabilním příjmem, obvykle jsou zaměstnáváni formou krátkodobé brigády, a to buď bez uzavřené pracovní smlouvy, nebo jim práci zprostředkovávají pracovní agentury.
 - Mnoho klientů adiktologických služeb je v evidenci úřadu práce a pobírá sociální podporu v podobě dávek v hmotné nouzi. Nestabilní ubytování nebo bezdomovectví uvádějí tři čtvrtiny osob užívajících drogy rizikově, stejně jako zadlužení.
 - Aktuálním problémem jsou rostoucí životní náklady v souvislosti s růstem cen energií a se zdražováním potravin. V některých krajích se projevuje dopad migrační vlny související s konfliktem na Ukrajině a bydlení na ubytovnách se stává hůře dostupné.
- Výdaje českých domácností za nelegální drogy tvoří v posledních letech 10 mld. Kč ročně (0,3–0,5 % všech výdajů domácností), což je přibližně 10krát méně než výdaje za alkohol či tabák.

Adiktologická prevence

- Prevence závislostí zaměřená na děti a mládež je součástí širšího rámce prevence rizikového chování, kterou koordinuje ministerstvo školství.
 - Ukončené akreditované studium k výkonu specializovaných činností má 59 % školních metodiků prevence.
- Systém certifikací odborné způsobilosti programů školské prevence je nadále pozastaven. Dosud prošlo systémem certifikací v prevenci 80 služeb poskytujících prevenci v adiktologii, z nich bylo 52 z oblasti všeobecné, 20 selektivní a 8 indikované prevence.
- Od r. 2016 funguje *Systém evidence preventivních aktivit* v oblasti školské prevence, který je pro školy nepovinný. Ve školním roce 2022/2023 do systému hlásilo 46 % všech ZŠ a SŠ.
 - Na prevenci užívání nelegálních drog bylo zaměřeno 7 % realizovaných programů ve školách. V posledních letech jsou stále častěji realizovány aktivity v oblasti duševního zdraví.
 - Programů selektivní a indikované prevence je nedostatek. Indikovanou prevenci realizovanou nestátními organizacemi doplňuje síť pedagogicko-psychologických poraden a středisek výchovné péče.
 - Užívání nelegálních drog tvořilo ve školním roce 2022/2023 jen velmi malou část případů rizikového chování řešených na školách (2 %).

Adiktologické služby

- V ČR je přibližně 300–350 programů adiktologických služeb různých typů. Z nich je 55–60 nízkoprahových kontaktních center a 50–60 terénních programů, 100–120 ambulantních léčebných programů (z toho 35 věnujících se dětem a dospívajícím), 10–15 detoxifikačních jednotek, 30–35 oddělení lůžkové zdravotní péče, 15–20 terapeutických komunit, 45–55 ambulantních programů následné péče (z nich 20–25 s chráněným bydlením).
 - Dále je v ČR 5 pobytových školských zařízení pro děti a mládež ohrožené závislostí a 5–7 domovů se zvláštním režimem pro osoby závislé na návykových látkách. Přibližně 60–70 zařízení hlásí pacienty v léčbě opioidními agonisty (substituční léčbě) a odhadem 600–700 praktických lékařů poskytuje substituční přípravky.
- Většina krajů popisuje stávající síť služeb jako minimální či nedostačující. Jde zejména o nízkou kapacitu, přetíženost stávajících center a nerovnoměrnou regionální dostupnost zařízení ambulantní léčby. Dále je zdůrazňován nedostatek psychologů, psychiatrů, ale i dalších lékařů ochotných pracovat s lidmi užívajícími drogy.
 - Rozvíjí se privátní segment adiktologických služeb. Roste také nabídka léčebných a poradenských intervencí poskytovaných prostřednictvím internetu a s využitím nových technologií a zvyšuje se nabídka participativních a svépomocných aktivit.
- V kontaktu s nízkoprahovými programy bylo v r. 2023 celkem 42,9 tis. uživatelů drog, z toho 30,6 tis. uživatelů pervitinu, 10,1 tis. uživatelů opioidů (v tom 5,4 tis. uživatelů buprenorfinu, 3,2 tis. uživatelů heroinu a 1,5 tis. uživatelů jiných opioidů) a 2,2 tis. uživatelů konopných látek. Injekčních uživatelů bylo 35,8 tis. Z dlouhodobého hlediska je patrný zejména postupný nárůst počtu uživatelů pervitinu.
 - Nejčastěji poskytovanou službou nízkoprahových center je výměnný program injekčních setů. Celkem bylo v r. 2023 vydáno 8,7 mil. ks injekčních stříkaček, tj. 205 ks injekčního materiálu v přepočtu na jednoho injekčního uživatele, což je podle WHO v rámci prevence přenosu HIV nad hranici pásma vysokého pokrytí.

- V r. 2023 bylo zapojeno 27 nízkoprahových programů v 15 městech do projektu distribuce naloxonu v podobě nosního spreje Nyxoid. Mezi klienty bylo distribuováno 661 dávek. Zařízení hlásila 156 případů použití přípravku, kdy bylo odvráceno předávkování opioidy.
- Nízkoprahové programy nabízejí testování na HIV, VHB, VHC a syfilis. Protestovanost lidí užívajících drogy injekčně je nízká, ročně je otestováno přibližně 7–8 % z celkového odhadovaného počtu injekčních uživatelů. Mezi klienty nízkoprahových programů přetrvává poměrně nízký výskyt infekcí.
- Ambulantní péče o uživatele drog je poskytována především v psychiatrických ambulancích, včetně specializovaných AT ambulancí, a v adiktologických ambulancích. Celkem v ČR působí přibližně 150–200 ambulantních programů.
- S psychiatrickými ambulancemi bylo v r. 2023 v kontaktu celkem 39,9 tis. uživatelů návykových látek, z toho 12,4 tis. bylo v kontaktu s AT ambulancemi. Z celkového počtu bylo 14,2 tis. uživatelů nelegálních drog. Nejčastěji šlo o polyvalentní uživatele (5,1 tis.), uživatele pervitinu a amfetaminů (4,1 tis.) a uživatele opioidů (3,1 tis.).
- V léčbě opioidními agonisty je podle *Národního registru léčby uživatelů drog* evidováno přibližně 1,9–2,4 tis. osob ročně (1 894 osob v r. 2023). Léčbu vykázaly také psychiatrické ambulance (2 385 pacientů). Praktičtí lékaři předepsali substituční přípravky zhruba 5 400 pacientům. V substituční léčbě je odhadem 20–40 % lidí užívajících rizikově opioidy.
- Počet evidovaných pacientů v léčbě opioidními agonisty je pravděpodobně silně podhodnocen. Spotřeba substitučních přípravků s buprenorfinem v ČR narůstá a léčba buprenorfinem se stává pro pacienty dostupnější díky nově nastaveným úhradám ze strany zdravotních pojišťoven.
- Režidenční péči poskytují detoxifikační a lůžková oddělení léčebných zdravotnických zařízení, zejména psychiatrických nemocnic, dále terapeutické komunity, zařízení speciálního školství a programy chráněného bydlení.
- Ročně je v souvislosti s užíváním návykových látek hospitalizováno v psychiatrických lůžkových zařízeních 12–13 tis. osob, z toho 5 tis. uživatelů nelegálních drog (42 %).
- V 10 terapeutických komunitách dotovaných Úřadem vlády ČR bylo v r. 2023 léčeno 416 osob.
- V ČR bylo v r. 2023 podle *Registru poskytovatelů sociálních služeb* celkem 42 programů následné péče, z nich 23 pobytových. V r. 2023 uváděly programy následné péče dotované Úřadem vlády ČR 1,1 tis. klientů, z toho 640 uživatelů nelegálních drog.
- Dostupnost adiktologických služeb ve věznicích roste.
 - Poradny drogové prevence jsou dostupné ve všech věznicích, ročně služby využívá téměř 12 tis. osob (uživatelé nelegálních drog tvoří 81 %). Bezdrogové zóny jsou dostupné ve všech věznicích, ročně je využívají téměř 4 tis. osob.
 - Léčbu závislostí bylo možné absolvovat ve 14 věznicích. Léčbu v oddílech pro dobrovolnou léčbu využilo celkem 574 osob, soudem nařízené ochranné léčení podstoupilo 216 osob.
 - Léčbu opioidními agonisty provádělo 5 věznic, evidovaly 182 osob. Dostupnou substituční látkou je metadon. U osob, které nastupují do věznice se substituční látkou buprenorfin, je možné v léčbě pokračovat za předpokladu úhrady léků z vlastních zdrojů.

Kriminalita spojená s nelegálními drogami

- V r. 2023 bylo registrováno 4,3 tis. primárních drogových trestných činů. Nejčastěji šlo o výrobu a distribuci pervitinu.
- Roste podíl osob zadržených pro trestný čin držení drog pro vlastní potřebu (21 % všech primárních drogových trestných činů).

- Největší podíl představují osoby zadržené v souvislosti s pervitinem (47 %) a s konopnými látkami (38 %).
- Odsouzeno za primární drogové trestné činy bylo 2 894 osob, nejčastěji šlo o výrobu a distribuci pervitinu nebo konopných látek. Nejčastěji uloženou hlavní sankcí bylo podmíněně odložené odnětí svobody.
- Pod vlivem nelegálních drog bylo spácháno 4,3 tis. trestných činů, tj. 29 % z činů spáchaných pod vlivem návykových látek. Pachatelé se nejčastěji dopustili trestného činu ohrožení pod vlivem návykových látek anebo opilství.
- V r. 2023 bylo spácháno 10,1 tis. přestupků na úseku návykových látek, což je nárůst o 15 % oproti předchozímu roku. Z nich naprostou většinu tvořily přestupky držení drog v malém množství pro vlastní potřebu.

Trhy s nelegálními drogami

- V ČR je vyráběn pervitin a pěstováno konopí, a to jak na samozásobitelské, tak na komerční bázi. Sezonně dochází k získávání a zpracování surového opia z potravinářského máku. Ostatní nelegální drogy jsou do ČR dováženy. Dále jsou na drogovém trhu dostupné farmaceutické přípravky obsahující OPL různých skupin.
 - Významnou roli hraje prodej drog v online prostředí, distribuce kurýrními službami a platby prostřednictvím kryptoměn.
- Indoor pěstíren konopí bylo v r. 2023 odhaleno celkem 138. Dlouhodobě se zvyšuje podíl odhalených malých domácích pěstíren a snižuje se počet velkých pěstíren.
- Varen pervitinu bylo v ČR v r. 2023 odhaleno 189, převládají menší domácí varny. Velkoobjemová výroba je přesouvána do zahraničí, a to zejména do Polska, Německa, Nizozemska nebo Belgie. Hlavním prekursorem pro výrobu pervitinu je pseudoefedrin a efedrin extrahovaný z léčiv dovážených nejčastěji z Polska.
- Pokračuje trend rostoucí dostupnosti kokainu a MDMA v ČR, snižuje se nabídka heroinu na trhu a ČR zůstává nadále spíše tranzitní zemí. V ČR zatím nebyla odhalena žádná laboratoř na výrobu fentanylu.
- V trestním řízení bylo v r. 2023 hlášeno 1 160 záchytů sušiny konopí (638,6 kg), 251 záchytů rostlin konopí (12,8 tis. rostlin), 951 záchytů pervitinu (32,5 kg), 197 záchytů kokainu, 35 záchytů heroinu, 116 záchytů extáze a 23 záchytů LSD.
 - Průměrná čistota konopí ve formě sušiny byla 10 %, hašiše 28 %, pervitinu 70 %, kokainu 75 %, heroinu 29 % a tablet extáze 24 %.
- V *Systému včasného varování před novými drogami* koordinovaném NMS bylo za r. 2023 v ČR hlášeno celkem 58 nových psychoaktivních látek. Nejčastěji šlo o syntetické katinony (14 látek) a tryptaminy (9 látek).

Užívání dalších látek s psychoaktivním účinkem

- Zkušenost s užitím kratomu uvádí 8–9 % dospívajících, opakovaně ho užilo 1–2 % dospívajících. Míra užívání kratomu je přibližně 2krát vyšší mezi chlapci.
 - Podíl studentů, kteří v posledních 12 měsících užili kratom, se během posledních 3 let výrazně zvýšil, a to přibližně 3–4krát.
- Zkušenost s užitím kratomu v životě uvedlo 4–9 % dospělých starších 15 let (5–11 % mužů a 3–7 % žen). V posledních 12 měsících užilo kratom 3–6 % dospělé populace, nejčastěji lidé ve věku 15–24 let a 25–34 let.

- Kratom v kombinaci s alkoholem užívala v životě celkem 3 % dospělých a v posledních 12 měsících 2 % dospělých.
- V posledních letech se zvyšuje počet lidí pravidelně užívajících kratom, kteří se dostávají do kontaktu s adiktologickými službami.
 - Nejčastější rizika spojená s užíváním kratomu zahrnují vznik závislosti a riziko předávkování, zejména při kombinaci s jinými látkami (především s alkoholem).
- Semisyntetický hexahydrokanabinol (HHC), jeho derivát hexahydrokanabinol-O-acetát (HHC-O) a tetrahydrokanabiforol (THCP) jsou od března 2024 zařazeny na seznam zakázaných návykových látek.
 - Alespoň jednou v životě užílo HHC 2–7 % dospělých (3–9 % mužů a 1–5 % žen) a v posledních 12 měsících 1–4 % dospělých. Zkušenosti uváděli nejčastěji lidé ve věkové skupině 15–24 let a častěji muži než ženy.
 - HHC v kombinaci s alkoholem užívala v životě celkem 4 % dospělých (6 % mužů a 3 % žen), v posledních 12 měsících 3 % dospělých.

Tento souhrn situace je zpracován na základě **Zprávy o nelegálních drogách v České republice 2024**, která je součástí informačního balíčku zpráv o závislostech. Zprávu zpracovalo Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (pracoviště Úřadu vlády ČR).

Všechny zprávy o situaci v oblasti závislostí jsou zveřejněny na stránkách **drogy-info.cz**.